

A. Lavrentyev és Ju. Andropov tájékoztatója „A romániai helyzetről”^{*1}

Moszkva, 1953. július 4. Szigorúan titkos

A romániai helyzetről

I.

1951 óta a Román Népköztársaság gazdasága ötéves terv alapján fejlődik, amely előírja, hogy öt év alatt az ipari termelésnek 144%-kal és a mezőgazdaságnak 83%-kal kell növekednie.

Az *ipari termelés* tervét az ötéves tervidőszak első két évében teljesítették, az ipari termékek volumene 58,5%-kal növekedett. Az ipari termelésnek ez a gyors növekedése végletes erőfeszítést kíván az országtól, és megmutatkozik a dolgozók anyagi helyzetén.

Ennek ellenére Gheorghiu-Dej 1952. november 28-i választási felszólalásában feladatul tűzte ki az ötéves terv 4 év alatti teljesítését.

Valójában a termelés ütemének igen jelentős növelése esetén is az ötéves terv négy év alatti teljesítésének előfeltételei csak néhány területen – a köolajiparban és az elektrotechnikai iparban vannak meg. A többi vezető ipari ágazat esetében a jelölt feladat teljesítése ma nem reális. Ez vonatkozik többek között a feketefémkohászatra, a széniparra, az építőanyag-iparra, a villamos áram termelésre.

A feketefémkohászatnak például Romániában 1955-ben 800 ezer tonna nyersvasat, 1250 ezer tonna acélt, 700 ezer tonna kokszot kellene adnia, miközben 1952-ben 380 ezer tonna nyersvasat, 700 ezer tonna acélt, 110 ezer tonna kokszot termeltek. Az ötéves terv utolsó évében a széniparnak 8530 ezer tonna szenet kellene adnia, míg 1952-ben 5225 ezer tonnát termelt. A szénkitermelés éves átlagos növekedési üteme 1951-52-ben 675 ezer tonna volt.

A beruházásos építkezések tervei a végrehajtás reális lehetőségeinek figyelembe vétele nélkül lettek összeállítva, nincs biztosítva a szükséges tervdokumentáció, építőanyag és munkaerő. 1951-52-ben az ipari tőkebefekte-

^{*} Forrás: AP RF Fond 3, Opis 66, ügyszám 178. 163–174. lap. Hitelesített másolat. Közölve: Советский фактор в Восточной Европе 1944–1953. Т. 2. 1949–1953. Документы. [A szovjet tényező Kelet-Európában 1944–1953. II kötet. 1949–1953. Dokumentumok.] Москва, РОССПЭН, 2002. 779–786. oldal, 302. sz. dokumentum.

tés tervét csak 87 százalékra teljesítették, az építkezések befejezése, az ipari létesítmények átadása rendre csúszik. Az eszközökkel nem bánnak megfelelően, a külföldön vásárolt ipari berendezéseket hosszú ideig hagyják parlagon heverni. Tavaly a Szovjetunióból 29 ipari objektum teljes berendezése érkezett meg Romániába, ebből azonban csak 8-at helyeztek üzembe. A villamos szigetelő, elektrokerámiai, kokszevegyszereti, tejporgyártó, gyapottisztító, salakblokkot előállító stb. üzemek berendezései két éve megérkeztek, beszerelésüket azonban az 1954–55-re tervezik. A követség adatai szerint az idei év végéig 231 millió rubel értékű összeszerelésen import-berendezés marad.

A román kormány jelentős anyagi-műszaki erőket von el a Duna-Fekete tengeri csatorna építésére. A köztársaság polgári építkezéseibe fektetett tőket 10 százaléka koncentrálódik itt. A csatorna építésénél mintegy 32 ezer dolgozót foglalkoztatnak.

A Szovjetunió Villanyerőmű-ügyi Minisztériuma szakértőinek véleménye szerint a csatorna építését anélkül kezdték el, hogy műszaki, gazdasági szempontból megalapozták volna annak célszerűségét Románia népgazdaságának fejlődése szempontjából. A román kormány elismeri, hogy a Román Népköztársaságnak és gazdasága jövőjének nincs égető szüksége a Duna-Fekete-tengeri csatornára. Ugyanakkor a párt vezetése szükségesnek tartja az építkezés folytatását a befejezés határidejének kitolásával. Ezenkívül 1952 szeptemberében Gheorghiu-Dej elvtárs az alkotmánytervezettel kapcsolatos beszámolójában Románia népgazdasága fejlődésének távlataival kapcsolatban feladatul tűzte ki a második Bukarest-Duna hajózási csatorna megépítését. 1952 novemberében a Román Munkáspárt Központi Bizottsága és a Minisztertanács határozata a bukaresti metró megépítésével kapcsolatban célul tűzte a tervezés és a munkálatok előkészítésének sürgős megkezdését.

Az utóbbi időben a román elvtársak kezdik belátni, hogy szükség van a tőkebefektetése volumenének visszafogására és azok hatékonyabb kihasználására. A követség nem hivatalos adatai szerint 1953-ban 2,5 milliárd lej-el csökkenteni kívánják a polgári és a speciális objektumokra fordítandó tőkebefektetéseket.

Am Románia párt és állami vezetése nem tanúsít kellő határozottságot a beruházásos építkezések terveinek felülvizsgálatában annak érdekében, hogy az eszközöket a dolgozók anyagi lehetőségeinek javítására fordítsák.

Ezzel kapcsolatban szükségesnek tartanánk javasolni román barátainknak, hogy vizsgálják felül a beruházásos építkezések volumenét, és összpontosítsák erejüket a fontosabb objektumokra, többek között vizsgálják felül azoknak az objektumoknak az építését, ahová import-berendezésekre van szükség.

Az ország iparának tervezésében tapasztalható súlyos hiányosságok, valamint román elvtársaink kellő tapasztalatának hiánya szükségessé tenné, hogy egy-két szakképzett tervelőkészítőt küldjünk ide, hogy a román kormány segítségére legyenek.

Románia népgazdaságában nagy hányadot tesznek ki a szovjet-román vegyes részvénytársaságok - a SZOVRÓMok. 1952-ben e részvénytársaságok vállalatainak termelése képezte az országos termelés 100 százalékát a kőolajiparban, 100 százalékát a hajógyártásban, 74 százalékát a széntermelésben, 43 százalékát az acéltermelésben, 40 százalékát a nyersvas-termelésben, 32 százalékát a fűrészáru-termelésben stb. A SZOVRÓMok termékei önköltségének szisztematikus csökkentése mellett azonban nem csökkennek a termékek árai. Ily módon megemelt jövedelmek keletkeznek, amit osztalékként fizetnek ki Romániának és a Szovjetuniónak. A Kőolajipari SZOVRÓM Társaság nyeresége 1951-ben 6,5 százalék, 1952-ben 8,3 százalék volt, 1953-ra 10,3 százalékot terveztek. A Gázipari SZOVRÓM 1952-re 20 százalékos, a Traktorgyártó SZOVRÓM 22 százalékot, a Szállítmányozási SZOVRÓM 56 százalékot tervezett.

Rendezni kellene ezt a kérdést, megállapítani, hány százalék jövedelem fordítható osztaléokra, ami lehetővé tenné a SZOVRÓMok termékei eladási árának csökkentését, valamint ezzel egyidejűleg tartalékalapjaik megnövelését.

Romániának igen nagy a külkereskedelmi hiánya, amit egy bizonyos százalékban az aranykivitel fedez. Az ország aranytartaléka az 1951-es 139 tonnáról 62 tonnára csökkent az 1953. május 1-jei állapot szerint. El kell mondani, hogy az 1953. évi 1910 millió rubeles exportterv további 160 millió rubel értékű arany értékesítését irányozza elő, aminek következtében az ország aranytartalékai rövidesen kimerülnek. Ugyanez a terv előírja 425 ezer tonna gabona kivitelét, ami aligha tekinthető reálisnak, mivel a kormány az tervezi, hogy az idén ősszel az országban megszünteti a jegyrendszert.

Romániának módjában állna eladni külföldre tartorokat, villanymotorokat, kőolajipari berendezéseket, cementipari berendezéseket stb. Az Albániával, Bulgáriával és Magyarországgal 1953-ra kötendő kereskedelmi egyezmények tárgyalása során a román fél a felsorolt termékekből felajánlott mintegy 40 millió rubel értékűt. Ám ezt a javaslatot elvetették, a felsorolt termékek külföldi értékesítése mind a mai napig nehézségekbe ütközik.

A Román Népköztársaság mezőgazdasága az ország gazdaságának túlzott feszítettsége miatt és a kellő figyelem hiányában lassan fejlődik. 1952-ben az alapvető mezőgazdasági kultúrák bruttó termelése az országban a következőképpen alakult: búza és rozs - 3186 ezer tonna (1938-ban 3961 ezer tonna, 1951-ben 3750 ezer tonna), kukorica - 2972 ezer tonna (1938-ban 4092 ezer tonna, 1951-ben 2.726 tonna). A mezőgazdasági kultúrák közül

a gabonafélék termés hozama alacsonyabb, mint a háború előtti időszakban. 1938-ban a búza hozama hektáronként 13,3 mázsa volt, 1951-ben – 12,5 mázsa, 1952-ben 10,7 mázsa. A kukorica hozama 1938-ban hektáronként 10,6 mázsa volt, 1951-ben 9,5 mázsa, 1952-ben 10 mázsa.

A termés hozamra vonatkozó adatok a Román Statisztikai Hivataltól származnak, ugyanakkor a követségnek erős kétségei vannak valóságtartalmukát illetően, szovjet szakemberek véleménye szerint 1952-ben a termés hozam, különösen kukoricából, a jelzettől jóval alacsonyabb volt.

A román mezőgazdaság szövetkezeti szektora 177 ezer parasztgazdaságot ölel fel, azaz országosan mintegy 6 százalékot. Ezenkívül 102 ezer gazdaság korszerű földművelési egyesületbe tömörült. 1952-ben a kolhozosítás során komoly hibákat vétettek, túlkapások történtek, ami az önkéntesség elvének megsértésében nyilvánult meg. Azokat a parasztokat, akik nem akartak belépni a kolhozba vagy a közös földművelést szolgáló egyesületbe, eltűzött, a törvényest jelentősen meghaladó adóval sújtották, megemelt mennyiségű kötelező beszolgáltatásra kényszerítették, összeírták és erőszakkal elvették a vagyonukat, letartóztatással és megtorlással fenyegették meg. Gyakori volt, hogy a középparasztokat kuláknak minősítették.

Tavaly ősszel komoly hibákat követtek el a készletezési és az adópolitikában, amikor sok járásban a parasztoktól elvették szinte az összes gabonát, a mezőgazdasági adót pedig két és félszeresére emelték.

1953-ban az országban már igen nagy földterületek maradtak megműveletlenül. Idén februárban a kormány határozatot hozott az elhanyagolt földek állami tulajdonba vételéről. E határozat értelmében mintegy 400 ezer hektárnyi földterület került állami tulajdonba.

A Román Népköztársaság kormánya intézkedéseket fogantatosított adó- és a készletezési politika terén elkövetett hibák kiküszöbölésére, valamint a természetbeni beszolgáltatások csökkentése érdekében. Idén májusban kongresszust tartottak a mezőgazdasági élmunkások, ahol megvitatták a mezőgazdaságban a szövetkezeti építkezések kérdését, és elfogadták a kollektív gazdaságok minta működési szabályzatát.

Románia dolgozóinak életszínvonala továbbra is igen alacsony. A jobboldali magatartás és az ellenséges tevékenység következményeinek felszámolására tett intézkedések nyomán a Román Munkáspárt fokozta befolyását a dolgozó tömegekre. A párt befolyása azonban nem mélyült el, nem terjedt el szélesebb körben. Az ország dolgozói, elsősorban a munkások a párttól és a kormánytól intézkedéseket vártak anyagi helyzetük javítására, mivel anyagi nehézségeiket joggal hozták összefüggésbe a jobboldal tevékenységével. Ám a párt és a kormány vezetése nem fordított figyelmet a dolgozók anyagi-jóléti helyzetére. A lakóházépítése tervet tavaly csak 45 százalékra teljesítették. A lakóházépítést, új ipari objektumok építésekor is, másodlagosnak tartották. Nem voltak tekintettek a dolgozók, különösen a

vegyiparban, a széniparban foglalkoztatottak elemi munkafeltételeire. A munkásoktól és az alkalmazottaktól igen magas adókat vonnak. Egy közép-fokú szakképesítéssel rendelkező munkás 400 lejes fizetéséből 6,6 százalék adót vonnak le, a mérnöki-műszaki dolgozók 900 lejes fizetéséből pedig 12,8 százalékot.

A kormány nem gondoskodott kellőképpen a városlakók élelmiszerellátásának javításáról. Idén tavasszal lényegesen visszaesett a kenyér kereskedelmi áron való értékesítése. Az ország járásainak többségében az utóbbi hónapokban nem váltják be a hús-, a cukor- és a zsírjegyeket, a magánpiacon pedig igen szegényes az ellátás élelmiszerekből; a piaci árak egyre emelkednek. Tavaly tavaszhoz viszonyítva a piacon árusított élelmiszerek ára 100–150 százalékkal nőtt.

A lakosság ellátásának romlása egészségtelen politikai hangulatot eredményez. Májusban a komjánfalvi állomás építkezésén 300 munkás tagadta meg a munkát, a szakszervezettől a fizetésemelés kiharcolását követelték. Idén áprilisban Craiova megye egyik járásában az ellenséges elemek által felbújtatott parasztok elfoglalták az élelmiszerraktárt, és széthordták belőle a gabonát. Hasonló esetek az ország más mezőgazdasági járosaiban is történtek.

A legutóbbi időig Romániában érvényben volt egy törvény, melynek értelmében az a paraszt, aki teljesítette a gabonabeszolgáltatást, a fölösleget nem értékesíthette a piacon, saját szükségletre sem örölhetett, ha a faluban vagy a járásban bárki is tartozásban még volt az állam számára kötelező gabonabeszolgáltatást illetően.

Továbbra is komoly hiányosságok vannak a *szakemberképzésben*. Az idén úgy állapították meg a felsőoktatási intézmények keretszámát, hogy nem vették figyelembe a középiskolát befejezők létszámát, így számos technikumot végzetten is fel akarnak venni a felsőoktatási intézményekbe. Számos felsőoktatási intézmény nem rendelkezik megfelelő anyagi háttérrel – helyiségekkel, laboratóriumokkal stb. Mărgulescu felsőoktatási miniszter nem hallgatja meg a szovjet szakemberek tanácsait a felsőoktatás korszerűsítésével kapcsolatban.

A román hadsereg állapotával kapcsolatban nem mehetünk el a tény mellett, hogy annak harcászását igen különbözően ítélik meg. A kormány mellett működő legfelső katonai tanács nemrégiben hozott határozata kimondja, hogy a fegyverzet hiányosságai ellenére a román hadsereg kész harci feladatok ellátására. A követség rendelkezésére álló adatok, melyeket katonai tanácsosokkal folytatott beszélgetésekből erednek, azt mutatják, hogy a román hadsereg passzív védelemre képes, az élvonalban nem állna helyt.

A követség nem hivatalos adatai szerint az idei év első öt hónapjában igen nagy a lemaradás a speciális termékgyártás terén.

Az állami szervek munkájában sok a bürokrácia, túltengnek az adminisztratív módszerek, különösen a mezőgazdaság irányításában. 1952 októberében erőszakosan megadóztattak mintegy 80 ezer szegényparaszti és középparaszti gazdaságot, egy részüknek elkobozták és kiárulták a vagyonát. A Román Népköztársaságban ma is érvényben van a királyi Románia büntetőtörvénykönyve, amelyben csak bizonyos módosításokat eszközöltek a köztársaság megalakulása után. A múlt évig érvényben volt az az eljárás, hogy a Román Népköztársaság minisztériumai különböző instrukciókat bocsáthattak ki, melyek nem teljesítése esetén a dolgozókat megbírságozták vagy egyéb adminisztratív szankcióknak vetették alá. Az idén áprilisban foganatosított amnesztia 525 ezer embert érintett, közülük 15 ezret a börtönökből engedtek szabadlábra. A szabadon bocsátottak 21 százaléka munkás és 37 százaléka szegényparaszt és középparaszt volt.

A központi államapparátus túl nagy, több mint 40 minisztérium és különböző hivatalok alkotják.

A pártszervek és az állami intézmények vezetésében alapvetően egy és ugyanazok az emberek ülnek. Gheorghiu-Dej elvtárs egyidejűleg a minisztertanács elnöke, a Román Munkáspárt Központi Bizottságának főtitkára; I. Chişinevschi és G. Apostol a minisztertanács elnökhelyettesei és a párt Központi Bizottságának titkárai. M. Constantinescu, az Állami Tervhivatal elnöke, egyben a Központi Bizottság titkára is. Moghioroş az egyetlen ember, akinek azon kívül, hogy a Központi Bizottság titkára, semmilyen egyéb kötelezettsége nincs. Ez a helyzet az említett elvtársak fölösleges túlterhelését eredményezi, és megnehezíti új emberek vezető pozícióba kerülését.

A vezetők körében elterjedt a családon belüli helyosztogatás. Így például L. Chişinevschaja és Borilje, a szakszervezetek központi tanácsának titkárai, M. Apostol, a rádióbizottság elnökhelyettese a Politikai Bizottság tagjainak feleségei. Bodnăraş, a testnevelési bizottság elnöke a Politikai bizottsági tag, hadügyminiszter fivére, A. Toma külkereskedelmi miniszterhelyettes az állambiztonsági miniszter felesége, M. Popescu, a másik külkereskedelmi miniszterhelyettes Gheorghiu-Dej veje.

Rossz a helyzet az állami és pénzügyi fegyelem betartása, ellenőrzése tekintetében.

A Román Munkáspárttal kapcsolatban el kell mondani, hogy gondok vannak a legkiválóbb dolgozók pártfelvételével. A munkáspártok egyesítése után 1948 és 1952 között a Román Munkáspártból 300 ezer személyt zártak ki. Ma a Román Munkáspártnak 620 ezer tagja van. 1948-tól 1952 közepéig gyakorlatilag nem volt tagfelvétel a Román Munkáspártba. Azután, hogy a párt Központi Bizottsága engedélyezte a felvételt, mindössze 3500 párttagjelölt lett. Számos pártalapszervezet éveken keresztül egyetlen embert sem vett fel a soraiba.

II.

A tavalyi belpolitikai események, különösen a Román Munkáspártban tapasztalható jobboldali elhajlás leleplezése, a kapitalista országokban fokozta a figyelmet Románia iránt. Az USA és Franciaország kormányai ki-nevezték követeiket, noha korábban misszióikat ideiglenes megbízottak vezették.

Különös figyelmet érdemel a Román Népköztársaság és Jugoszlávia viszonya. A Román Népköztársaság és Jugoszlávia viszonya az utóbbinak az imperialista táborhoz való nyílt csatlakozása után igencsak kiéleződött. 1951–53-ban a román–jugoszláv határon számos határincidens történt. Jugoszláv adatok szerint 1949-ben 38, 1950-ben 278, 1951-ben 432, 1952-ben 384, 1953-ban öt hónap alatt 172 incidens történt. Román adatok szerint 1952-ben 284, 1953 öt hónapjában 268 különböző határ menti incidenst regisztráltak.

1949-ben Jugoszlávia kormánya közös bizottság felállítását ajánlotta a román kormánynak a határ menti incidensek felderítésére. Ezt az ajánlatot a román kormány elvetette. Idén június 13-án a jugoszláv kormány újból hasonló ajánlattal fordult a Román Népköztársaság kormányához. Június 29-i válaszában a román kormány javasolta a jugoszláv kormányban, hogy idén júliusban egyeztessenek a határ menti vegyes bizottságok felállításáról és munkájáról.

Az utóbbi időben a román kormány intézkedéseket foganatosított a Jugoszláviával fennálló vitás kérdések rendezésére. A tárgyalások eredményeképpen, melyekre idén április–május folyamán került sor, a felek egyezséget írtak alá a Vaskapu román–jugoszláv adminisztrációjának felállításáról, és rendezték a jugoszláv vontatók használatát a csatornában.

Ám ezzel nem merült ki a román–jugoszláv viszony minden olyan vonatkozása, amelyet normalizálni kell, többek között meg kell erősíteni a román követséget Belgrádban, melynek élén jelenleg egy másodtitkár áll.

A. Lavrentyev
Ju. Andropov

Fordította Fedinec Csilla

Jegyzet

¹ 1953. július 8-án V. Molotov utasítására a tájékoztatót megkapta G. Malenkov, K. Vorosilov, N. Hruscsov, N. Bulganyin, L. Kaganovics, A. Mikojan, M. Szaburov, M. Pervuhin.